

STUDENTŲ PRAKTIKA: NUO KONCEPTUALIZAVIMO LINK JOS ATLIKIMO LIETUVOS SAVIVALDYBĖSE VERTINIMO

Irmina Matonytė

ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas
Arklių g. 18, LT-01305 Vilnius

Jolanta Palidaukaitė

Kauno technologijos universitetas
Kristijono Donelaičio g. 20, LT-44239 Kaunas

***Anotacija.** Pagrindinis straipsnio tikslas – įvertinti studentų Lietuvos savivaldybėse atliekamų praktikų patirtį. Straipsnis pradedamas teorine dalimi apie kooperuotas studijas, vėliau pristatoma tyrimo metodologija bei dviejų atliktų ekspertinių apklausų duomenys. Straipsnis baigiamas nurodant SSGG (stiprybės, silpnybės, grėsmės ir galimybės) ir daroma išvada, kad esama studentų praktikų tvarka nėra palanki Lietuvos savivaldybėms.*

***Raktažodžiai:** studentų praktika, kooperuotos studijos, universitetų ir savivaldybių partnerystė, SSGG.*

***Keywords:** students' internship, cooperative studies, university-municipalities partnership, SWOT.*

Įvadas

Studentų atliekama praktika suvokiama kaip unikali mokymosi galimybė, padedanti studentui pritaikyti įgytas teorines žinias, įgyti tam tikrų įgūdžių bei gebėjimų, suvokti teorijos ir praktikos santykį ir kt. Tai mokymosi forma, leidžianti praktikantams įgyti naujų, prasmingų žinių kitais būdais nei tradicinėse mokymo programose, kuriose teoriniai ir praktiniai dalykai nėra tarpusavyje glaudžiai integruoti. Organizuojant studentų praktikas ir parenkant praktikų atlikimo vietas dažniausiai taikomi „smūginis“ (koncentruotas laiko atžvilgiu, atliekamas ne universitete, o kitoje institucijoje) ir „ištinis“ (teorinėms studijoms adekvati praktika, kai būsimi darbuotojai ilgesnį laiką dirba realioje organizacijoje) praktikų modeliai [6, 64]. Pastarasis modelis sulaukia vis

daugiau dėmesio ir pripažinimo, nes manoma, kad jis geriausiai padeda įsavinti tam tikrai profesijai (pavyzdžiui, pedagogo, socialinio darbuotojo, teisininko) reikalingas funkcijas ir įgūdžius. Paprastai aukštosios mokyklos organizuoja vidines ir išorines studentų praktikas. Studentų praktikų organizavimas ir jų vietos parinkimas remiasi aukštųjų mokyklų ir organizacijų (socialinių partnerių) bendradarbiavimu pagal aukštosios mokyklos iš anksto parengtas programas.

Apie studentų praktikas yra rašę L. Bartusevičienė, S. Butrimavičienė ir R. Jurkuvienė, V. Kondratavičienė, L. Sajienė, Z. Latonaitė, A. Liumienė, J. Matikovienė ir kt. Apie viešojo administravimo (toliau – VA) studentų praktikas studijų procese rašė V. Domarkas, V. Smalskys, bet konkretesnių empirinių tyrimų, koncentruojantis į Lietuvos savivaldybių (ar kitų socialinių partnerių) poreikius, interesus ir galimybes studentų praktikų kontekste nebuvo atlikta.

Straipsnio¹ tikslas: įvertinti studentų Lietuvos savivaldybėse atliekamų praktikų patirtį. Rengiant straipsnį taikyti šie tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir ekspertų apklausa. Po trumpos teorinės dalies pristatomi atliktos ekspertų apklausos rezultatai, pateikiama SSGG analizė bei išvados.

Kooperuotų studijų samprata. Kur (jei) joje yra niša lygiavertei universitetų partnerystei su savivaldybėms?

Kooperuotos studijos yra pagrįstos atskirų socialinių veikėjų bendrai vykdomos veiklos principu, kuriame svarbiausia – dalijimasis turimais ištekliais, siekiant maksimizuoti savo institucijos veiklos naudą, didinti jos efektyvumą ir pan. Toks bendradarbiavimas orientuojasi į utilitarinę paradigmą, akcentuoja naudą ir pasitenkinimą trumpuoju veiklos laikotarpiu, puikiai toleruoja išteklių pasiskirstymo netolygumus ir nevertina ilgalaikės veiklos perspektyvos. Paprastai išteklių kooperavimas grindžiamas kontaktais (kontaktų tinklo) tarp universitetų ir savivaldybių (ar kitų studentų praktikos vietų) buvimu. Kontaktų pastovumo ir sistemingumo klausimas šioje utilitarinėje perspektyvoje nėra svarbiausias ir priklauso nuo besikooperuojančių aktorių aktualijų, prioritetų ir galimybių. Kooperuotų studijų sampratoje tarpinstitucinių kontaktų dažnis, tankis ir tinklo stiprumas niekaip vertybiškai „neįžemintas“, t. y. nesiorientuojama į kokią nors vieną vertybę ar koherentišką vertybių rinkinį (pavyzdžiui, viešąjį interesą, bendruomeniškumą, toleranciją ir pan.) ir jis grindžiamas trumpojo laikotarpio tiesioginių sąnaudų-naudos analize, apimančia bendradarbiaujančias institucijas. Iš esmės kooperuotų studijų modelis nesiekia tarpinstitucinio bendradarbiavimo plėtos, o apsiriboja tęstinumo išsaugojimu.

Kooperuotų studijų atskaitos taškas yra studentas kaip būsimas specialistas; siekiama jam suteikti tinkamą išsilavinimą, praktiką derinant su teorija, plėtojant perkeliamuosius gebėjimus [2]. Kai kur, ypač JAV ir Kanadoje, akcentuojamas studento

¹ Šis straipsnis atsirado įgyvendinant Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos projektą *Studentų praktikos sistemos vietos savivaldos institucijose sistemos sukūrimas*, Nr. VP1-2.2.-ŠMM-07-K-01-019. Projektą įgyvendino Lietuvos savivaldybių asociacija.

kaip piliečio ugdymas, demokratinis universiteto vaidmuo, didesnis dėmesys skiriamas mokymuisi tarnaujant visuomenei / bendruomenei. Mokymosi tarnaujant visuomenei / bendruomenei paradigma remiasi kritine įžvalga, kad „*tiriant universiteto-bendruomenės bendradarbiavimą suvokiama, kad žinių šaltinis yra ir universitetas, ir visuomenė. Tai padeda atkreipti dėmesį ir pašalinti ribas tarp to žinojimo, kuris reziduoja akademinėje sferoje, ir to, kuriuo disponuoja visuomenė, – ribas, kurios dažniausiai buvo sukurtos tam, kad gintų akademinės sferos ekspertų iliuzinį pranašumą*“ [4, 209–210]. Taigi, kooperuotų studijų formulė yra patraukli ir universitetams, galintiems per jas išplėsti ir įtvirtinti savo legitimumą kaip specializuotų kompetencijų, gebėjimų ir žinių generatoriams visuomenėje [1]. Lietuvos aukštojo mokslo srityje kooperuotos studijos daugiausia ir vykdomos remiantis šiomis simbolinės universitetų galios visuomenėje pozicijomis.

Kooperuotose studijose pagal *į darbinę patirtį integruojantį mokymą* (DPI) (*work-integrated learning*) studentai vertinami kaip mokymo paslaugų gavėjai (su tikslu įsidarbinti, įsitvirtinti darbo rinkoje), kai aukštosios mokyklos svarbiausia funkcija yra didinti studentų gebėjimą įsidarbinti. Čia studentų praktika suvokiama gana siaurai ir tiesmukai: studentams – tai mokymosi situacija, o praktikantą priimančiai įmonei ar institucijai – tai papildomos darbo rankos, t. y. garantuota trumpalaikė nauda. Atskaitos tašku DPI sistemoje yra aukštoji mokykla, kuri rengia specialistus darbo rinkai, ir todėl turi užtikrinti tinkamą studijų ir praktikos turinio santykį. Aukštosios mokyklos – praktikos vietas (įmonės ar institucijos) – sąveika čia tesudaro studento praktikos „kontekstą“, kuri aukštoji mokykla gali reguliuoti vienašališkai.

Dar vienas požiūris į mokymą kaip studentų poreikių ir interesų tenkinimą iškelia *probleminio mokymosi modelį* (PMM) (*problem-based learning*), kuriuo didinama studentų (ir būsimųjų specialistų) nepriklausomybė, atsakomybė, reflektyvusis mąstymas, bendravimo ir bendradarbiavimo įpročiai ir kt. [3]. Iš esmės PMM remiasi istorinė Humbolto universitetine tradicija, kuri studentą vertina kaip mąstančią, sprendimų ieškančią ir apibendrinti gebančią asmenybę. Šiuolaikiniame kompleksiškame pasaulyje toks mokymo modelis vis plačiau įsigali ne tik humanitariniuose ir socialiniuose moksluose, reikalaujančiuose holistinio požiūrio ir aštrių analitinių gebėjimų, bet ir gamtos moksluose (ypač medicinoje), kur dėl technologinių pasiekimų būtina samprotauti etiškai ir gebėti į sprendžiamą problemą pažvelgti plačiau [1]. PMM modelyje studentų praktikos užima svarbią vietą, tačiau labiausiai vertinamos ne išorinės (kaip DPI modelyje vykstančios realioje, o ne universiteto sukurtoje mokymosi ir darbo situacijoje), bet vidinės universitetuose vykstančios praktikos (sukurtos mokomosios situacijos pasitelkiant informacines technologijas ir plačiai taikant atvejų metodą).

Akivaizdu, kad studentų praktikos sukuria būtinybę ir atveria galimybes universitetams prasmingai bendrauti su kitomis institucijomis, studentų praktikos vietomis. Tačiau nėra jokių garantijų, kad tas bendravimas bus pagrįstas lygiavertės partnerystės principais ar bent jų siekiamybe. Teorijoje dažnai skiriama trejetas tarpinstitucinės sąveikos modelių [5; 8]. Pirma, dviejų nepriklausomų, autonomiškų institucijų komunikacija, pagrįsta konkurenciniais santykiais, priešišku, oponavimu vienos kitai (kad jos tarpusavyje bendrautų reikia aukštesnės institucijos įsikišimo). Antra, viena institucija yra pavaldi kitai („pavaldumas“ nebūtinai turi aiškų teisinį pagrindą, bet jis susiklostęs

socialinėse praktikose ir visuomenės požiūryje) ir „valdančioji“ institucija deleguoja užduotis savo „pavaldinei“. Trečia, institucijos yra partnerės ir viena į kitą žiūri kaip į sąjungininką ir pagalbininką, siekdamas atskirų institucijoms būdingų tikslų. Tik trečiasis tarpinstitucinio bendravimo modelis sudaro pagrindą strateginei (ilgalaikei ir prasmingai) partnerystei. Iš tikrųjų veikiančius aukštųjų mokyklų ir savivaldybių bendravimo modelius galima atpažinti per tokio bendravimo naudos ir atsakomybių, tenkančių šioms institucijoms, prizmę. Visapusiškesnei analizei reikia atsižvelgti ir į naudą bei atsakomybes, kurias gauna studentas per savo praktiką savivaldybėje.

Partnerystės atveju abi pusės turi ne tik naudą (galima nauda ne tik sau, bet ir kitiems), bet ir prisiima tam tikrą atsakomybę (**prieš** save ir kitus). Universitetas studentų praktikos metu įgyja galimybę gerinti dėstymo kokybę, įtraukiant praktinio žinių pritaikymo ir kryptingo jų orientavimo elementus, mokant socialinių gyvenimo ir darbo įgūdžių. Studentai irgi gauna naudos: pagerinamos jų kritinio mąstymo, skaitymo ir rašymo kompetencijos, socialiniai įgūdžiai ir jų, kaip jaunų suaugusių asmenų / piliečių, kompetencijos. Universitetai suteikia papildomus naudingus savanorius, įgūdžius ir išteklius savivaldybėms.

Savivaldybės savo ruožtu gauna reikalingą savanorišką (neapmokėtiną) personalą, atveria duris į savivaldybes patekti kitiems papildomiems aukštųjų mokyklų ištekliams ir patirčiai, įgyvendina viešųjų ryšių strategiją ir taktiką. Studentų praktikų metu gali būti išplečiama klientams teikiamų paslaugų kiekybė, kokybė ir pobūdis, teikiama vertinga patirtis besimokantiems studentams, savivaldybės padeda aukštosioms mokykloms įgyvendinti jų mokymo (edukacinę) misiją.

Universitetas turi garantuoti, kad laikomasi akademinų aukštosios mokyklos darbo standartų, kad studentų praktikos vietos ir užduotys yra tinkamos, saugios ir palankios darbui mokantis, kad studentai yra tinkamai parengti (parengiami) ir prižiūrimi, kad praktikos iš tiesų gilintų studentų žinias, kad praktikose išmokstama naujų dalykų, o ne tik atliekamas rutininis darbas, kad praktikos neužkrautų nereikalingos/ netinkamos/ neadekvačios naštos partneriams (įskaitant ir studentus), praktikos metu garantuoti akademinį sąžiningumą ir moralinį integralumą. Universiteto atsakomybė kitiems apima daugelį punktų: universitetas turi garantuoti, kad praktikos yra vykdomos partnerystės, o ne akademinio imperializmo dvasioje, kad savivaldybės yra veiklos partneriai, o ne eksperimentiniai subjektai, kad savivaldybės tikrai gauna (įgyja) papildomų išteklių mainais už jų paramą / indėlį mokant studentus, kad studentai tinkamai parengti ir geba tinkamai elgtis „kitų namuose“, kad savivaldybių atstovai būtų tinkamai (nemokamai) pasiruošę dirbti su studentais ir kad jų lūkesčiai būtų realistiški, kad praktikų veikla būtų susijusi su realiais bendruomenės poreikiais, kad studentai gautų jų vertą mokymosi patirtį, o ne tik prasiblaškytą nuo darbo auditorijoje ir namuose.

Savivaldybės atsakomybė sau apima tokius aspektus: garantuoti, kad studentų praktikos netrukdo įstaigai dirbti, kad praktikantai tinkamai apmokyti ir suvokia esminius konfidencialumo, patikimumo ir profesinės etikos dalykus viešojo intereso principu reguliuojamose institucijose. Savivaldybės taip pat turi garantuoti, kad studentai nekompromituotų paslaugų klientams, kad studentų praktikos vietos ir užduotys yra tinkamos, saugios ir palankios darbui mokantis, kad studentai būtų tinkamai prižiūrimi ir konsultuojami praktikų metu, kad bendros pastangos atneštų realios naudos

visiems partnerystės per studentų praktikas dalyviams [remtasi 7, 140–141].

Jau net ši analizė rodo, kad – net teoriniu lygiu – aukštųjų mokyklų ir savivaldos institucijų partnerystė Lietuvoje nėra lygiavertė, iš tikrųjų ji stipriai pakrypusi aukštųjų mokyklų interesų (naudos ir atsakomybių) linkme.

Tyrimo metodologija

Tyrimo tikslas buvo įvertinti aukštųjų mokyklų studentų atliekamą praktiką Lietuvos savivaldybėse. Todėl buvo pasirinktos dvi respondentų grupės: savivaldybių ir universitetų atstovai. Studentų požiūris nebuvo tiriamas. Taikytas metodas – ekspertinė apklausa. Tyrimas vykdytas 2010 m. lapkričio 15–28 d. elektroniniu paštu išsiuntinėjus dvi kiek skirtingas uždarų klausimų anketas. Sudarant anketas remtasi moksline literatūra apie studentų praktikas bei ją reglamentuojančiais Lietuvos teisės aktais, ypač VA studijų reglamentu, kuriame pabrėžiami išsipareigojimai, formalūs praktikos atlikimo kriterijai.

Buvo apklausti Lietuvos savivaldos institucijose dirbantys valstybės tarnautojai, iš tiesioginės savo patirties žinantys apie studentų praktikas savo savivaldybėje. Tyrimo duomenys pagal seriją požymių laikytini reprezentatyviais: tik vienu klausimu ir tik vienintelėje anketoje (iš gautų tinkamai užpildytų 16) buvo atsakymas „nežinau“. Apklauskos rezultatų apžvalgoje remiamasi duomenimis tiek iš mažesniųjų (Ukmergės, Radviliškio, Jurbarko, Plungės ir Palangos (5); tiek vidutinio dydžio (Alytaus, Panevėžio, Šiaulių ir Telšių (4), tiek iš didžiųjų savivaldybių (Kauno ir Vilniaus savivaldybių patirties įvairovę atspindi atitinkamai 2 ir 5 šių savivaldybių atstovų užpildytos anketos).

Tyrimas apėmė septynis Lietuvos universitetus, turinčius tyrimui reikšmingos patirties. Dalyvavo penki universitetai, turintys Viešojo administravimo bakalauro studijų programą: Vytauto Didžiojo universitetas (toliau – VDU), Kauno technologijos universitetas (toliau – KTU), Klaipėdos universitetas (toliau – KLU), Šiaulių universitetas (toliau – ŠU), Mykolo Romerio universitetas (toliau – MRU) ir kitos dvi aukštosios mokyklos, siunčiančios studentus praktikoms į savivaldybes: Pedagoginis universitetas (toliau – PU) ir Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas (toliau – TSPMI).

Universitetų vardu tyrime informaciją teikė Viešojo administravimo katedrų vedėjai ir asmenys, atsakingi už studentų praktikų organizavimą arba kursą apie vietos savivaldą dėstęs dėstytojas. Iš kiekvienos Viešojo administravimo katedros buvo gauta po dvi užpildytas anketas (iš viso 10)². Iš kitų aukštųjų mokyklų gautos trys anketos: vieną pildė PU Istorijos fakulteto prodekanė, kitą to paties universiteto Socialinės pedagogikos katedros docentas ir į vieną anketą atsakė TSPMI dėstytojas. Iš viso gauta 13 anketų.

² Interviu (anketų) dubliavimo padaliniuose principo laikytasi, siekiant gauti kuo išsamesnę informaciją apie padalinį. Toliau analizėje, jei to paties universiteto anketiniai duomenys kuriuo nors klausimu sutampa, imama tik viena anketa. Kaip ir tikėtasi, atsakinėdami į kai kuriuos klausimus to paties universiteto atstovai pateikė kiek skirtingus atsakymus.

Studentų praktikų situacija Lietuvos savivaldybėse

Mažesnėse ir vidutinėse savivaldybėse arba jų prižiūrimose organizacijose praktikas dažniausiai atlieka kolegijų ir trečio ir ketvirto kurso bakalauro studijų studentai. Tuo tarpu respondentų iš Vilniaus bei Kauno savivaldybių atsakymai leidžia teigti, kad čia praktiką atlieka ne tik kolegijų bei bakalauro studijų programų, bet ir pirmo ir antro kurso magistrantai. Gilindamiesi tik į bakalauro lygio studentų praktikas savivaldybėse, matome, kad kolegijos savivaldybėms pateikia trečdalį (30,3 proc.) studentų praktikantų, o universitetai – likusius du trečdalius (69,7 proc.) (1 lentelė). Greta viešojo administravimo buvo minimos politikos mokslų, ekonomikos, informacinių technologijų, įstaigų ir įmonių administravimo, buhalterinės apskaitos, ekologijos, finansų, mokesčių ir jų administravimo, socialinio darbo, teisės, teisės ir valdymo, verslo vadybos ir administravimo ir kt. praktikantų specialybės.

1 lentelė. Savivaldybėse praktikas atliekančių studentų pasiskirstymas pagal studijos pakopą ir studijų metus

Studijų metai	Dažnis savivaldybėse N	Santykinis studentų-praktikantų tankis savivaldybėse %
Ketvirto kurso bakalauro studijų studentai	11	2,6
Kolegijų studentai	10	23,3
Trečio kurso bakalauro studijų studentai	8	18,6
Pirmo kurso magistrantai	6	14,0
Antro kurso magistrantai	4	9,3
Penkto kurso bakalauro studijų studentai (neakivaizdininkai)	4	9,3
Iš viso	43	100

Savivaldybių ekspertai buvo paprašyti nurodyti, kiek studentų per vienerius mokslo metus „jų“ savivaldybės priima į praktikas. Mažesniosios ir vidutinės savivaldybės priima iki 10. Keli vidutinių savivaldybių atstovai minėjo, kad praktikantų skaičius svyruoja 11–30 ribose. Universitetų atstovai į klausimą, kiek studentų per vienerius mokslo metus katedra siunčia į praktikas savivaldybėse arba jų prižiūrimose organizacijose, atsakė kiek skirtingai. Mažiausiai studentų (iki 10) per metus į savivaldybes siunčia TSPMI, tuo tarpu daugiausia siunčia PU Socialinės pedagogikos katedra (daugiau kaip 100). ŠU siunčia 11–30, KLU – 31–50, MRU – 30–80. VDU į tokią praktiką siunčia 50–80 studentų, KTU – 80–100 studentų per mokslo metus.

Savivaldybių ir universitetų respondentai buvo prašomi pažymėti tris svarbiausius praktikos tikslus (2 lentelė). Kaip matome, respondentų grupių nuomonės beveik nesiskyrė prioritetų tvarka, bet skirtumai yra nemaži dėl „turinio“. Universitetų atstovai daug silpniau negu savivaldybių atstovai diferencijuoja įvairius studentų praktinės patirties aspektus: jie visiškai vienodai vertina studentų galimybes įgyti praktinių

įgūdžių, susipažinti su praktine viešojo administravimo veikla, pritaikyti teorines žinias konkrečiame darbe. Tuo tarpu savivaldybių atstovai absoliučiu prioritetu laiko praktikos metu ugdyti studentų praktinio darbo įgūdžius, o mokymą pritaikyti teorines žinias konkrečiame darbe akcentuoja daug mažiau.

2 lentelė. Savivaldybių ir universitetų atstovų nuomonė apie studentų praktikos savivaldybėse tikslus (proc.)

Savivaldybės atstovų nuomonė	Universitetų atstovų nuomonė
Ugdyti praktinius įgūdžius (93,4)	Įgyti praktinių įgūdžių (69,2)
Supažinti su savivaldybės veikla, struktūra (86,7)	Susipažinti su praktine viešojo administravimo veikla (69,2)
Padėti studentams pritaikyti teorines žinias konkrečiame darbe (56,3)	Pritaikyti teorines žinias konkrečiame darbe (69,2)
Nuveikti kai kuriuos darbus studentų pagalba (37,5)	Rinkti medžiagą baigiamajam darbui (61,5)
Ieškoti potencialių darbuotojų (12,5)	Užmegzti kontaktus su potencialiais darbdaviais (30,7)

Taip pat verta atkreipti dėmesį, kad per studentų praktikas užmegzti kontaktus su potencialiais darbdaviais svarbu tik mažumai Lietuvos universitetų, siunčiančių studentus atlikti praktikų į savivaldybes. Maža to, detalesnė analizė rodo, kad šis tikslas nėra svarbus nė vienam Lietuvos universitetui, turinčiam VA programą. Panaši buvo ir savivaldybių atstovų pozicija: pastebėjome, kad tik pačių mažiausių savivaldybių atstovai minėjo tikslą ieškoti potencialių darbuotojų. Taigi galima teigti, kad, nepaisant retorikos, praktiškai tiek universitetai, tiek savivaldybės labiausiai orientuojasi į pažintines studentų praktikas.

Pagal universitetų nustatytą tvarką studentų praktika turi trukti 2–3 mėnesius, bet savivaldybių atstovų atsakymai leidžia suabejoti, ar visuomet taip ir būna. Dauguma (56,25 proc.) teigė, kad studentų praktika trunka iki 2 mėnesių, 37,5 proc. tvirtino, kad jų trukmė yra mėnuo. Tik vienas (Vilniaus savivaldybės) atstovas atsiminė studento praktiką trunkant iki 3 mėnesių. Šie duomenys akivaizdžiai rodo, kad realiai savivaldybės „aptarnauja“ studentą praktikantą trumpiau, negu tai fiksuojama formaliuose dokumentuose ir studijų programose. Tas pats pasakytina ir apie darbo dienos trukmę. Kas antras savivaldybėje praktiką atliekantis studentas turi laisvą darbo grafiką, kas trečias – dirba kasdien 4–6 val. Tik kai kuriose mažesnėse ir vidutinėse savivaldybėse studento praktikanto darbo diena trunka 6–8 val. Šie pastebėjimai apie studentų savivaldybėje darbo laiko realias praktikas prieštarauja pasirašomose sutartyse dažniausiai numatomai sąlygai, kad studentai turi dirbti oficialiomis įstaigos nustatytais darbo valandomis.

Ekspertų atsakymai apie pasiruošimą praktikai buvo gana panašūs. Absoliuti dauguma savivaldybės atstovų (81,3 proc.) teigė, kad savivaldybė ar jos prižiūrima institucija apsiriboja pasirašydama sutartį su universitetu ar kolegija. Tik Alytaus,

Radviliškio ir Vilniaus savivaldybių atstovai nurodė, kad, jų nuomone, vyksta nuolatinis ir sistemingas bendravimas tarp universiteto praktikos vadovų ir praktikos vietos atstovo savivaldybėje. VDU ir TSPMI atstovai teigė, kad pasiruošimas praktikoms apsiriboja sutarties pasirašymu, kituose gi vyksta nuolatinis universiteto praktikos vadovų ir būsimos praktikos vietos atstovo bendravimas. KTU, KLU ir ŠU atstovų nuomonės buvo prieštaringos: vienas atstovas teigė, kad apsiribojama sutarties pasirašymu, o kitas to paties universiteto atstovas tvirtino, kad vyksta nuolatinis universiteto praktikos vadovų ir būsimos praktikos vietos atstovo bendravimas. Pedagoginio universiteto atstovai teigė, kad vyksta nuolatinis bendravimas. MRU atstovai teigė, kad ne tik pasirašoma sutartis, bet ir vyksta nuolatinis bendravimas.

Visuose universitetuose studentai skatinami praktikos vietą susirasti patys. Tyrimas parodė, kad daugumoje universitetų atsakomybė už praktikos vietos suradimą tenka studentui. Kai kur katedra arba katedros paskirtas praktikos vadovas padeda studentui susirasti praktikos vietą. TSPMI atstovas minėjo, kad Institutui pasiūlius studentai turi pasirinkimo galimybę, Šiaulių universitete į pagalbą ateina Karjeros centras. Apibendrinant universitetų vaidmenį surandant praktikos vietą studentui galima interpretuoti ne tiek kaip studentų „įgalinimą“, bet kaip universitetų „veiklą“ siekiant kiek galima susimąžinti savo darbo krūvį ir atsakomybę. Kai kuriuose universitetuose (KTU, VDU, ŠU, TSPMI, PU) yra atskiras darbuotojas, kuriam pavesta koordinuoti visus su studentų praktika susijusius reikalus. KLU kiekviename fakultete yra vienas už tai atsakingas asmuo. MRU tokia atsakomybė tenka (kiekvienam) katedros vedėjui (mūsų atveju – MRU Viešojo administravimo katedros vedėjui).

Net dviejuose trečdaliuose savivaldybių, reguliariai priimančių studentus atlikti praktiką, nėra vieno asmens, kuris būtų atsakingas už studentų praktiką ar specializuotąsi šioje veikloje. Beveik visose savivaldybėse Bendrųjų reikalų skyriaus vedėjas yra vienintelė pozicija, instituciškai siejama su studentų praktikomis (jie ir sudarė daugumą mūsų respondentų savivaldybėse).

Formaliai studentas praktikos metu turi du vadovus: vadovą universitete (tutorių) ir praktikos vietoje (mentorį). Dauguma universitetų atstovų teigė, kad studentai iš praktikos vadovo universitete gauna individualias užduotis, nors neatmetė galimybės, kad standartinės užduotys būna papildomos individualiomis. Universitetuose instruktažą prieš praktiką dažniausiai praveda tutorius.

Beveik visose savivaldybėse vienodai suvokiama mentoriumi tenkanti atsakomybė. Ta atsakomybė pirmiausia ir labiausia susijusi su užduočių studentui formavimu (apmokymu darbu), toliau eina darbo vietos parengimas, instruktažo pravedimas, aprūpinimas darbui atlikti būtinomis priemonėmis, studento veiklos kontrolė.

Visi savivaldybių respondentai teigė, kad instruktažą prieš pradedamą praktiką, kaip to reikalaujama trišalėje sutartyje, praveda savivaldybėje paskirtas praktikos vadovas. Tačiau nė vienas respondentas negalėjo detalizuoti paties instruktažo turinio, nurodyti jos trukmės ir formos. Absoliuti dauguma ekspertų savivaldybėse (81,3 proc.) teigė, kad studentai iš mentoriaus gauna individualias, o ne kolektyvines užduotis. 31,6 proc. minėjo, kad užduotys studentams praktikantams savivaldybėse būna standartinės ir visiems panašios ir neatspindi savivaldybės veiklos prioritetų ar aktualijų.

62,5 proc. savivaldybių studentams praktikos metu visada yra suteikiama darbo vieta ir būtinos darbui atlikti priemonės. Kitose savivaldybėse (37,5 proc.) darbo vietos gavimas priklauso nuo situacijos. Tokį atsakymą (dažną mažesniosiose savivaldybėse) realistiška interpretuoti kaip pripažinimą, kad studentai praktikantai konkrečios darbo vietos trečdalyje savivaldybių negauna.

Paklausti apie praktikos vadovų universitete ir savivaldybėje kontaktus tik kelių savivaldybių (dažniausiai mažesniųjų ir Kauno bei Vilniaus) atstovai nurodė, kad kai kurių praktikantų atveju kontaktai palaikomi visos praktikos metu ar netgi jai pasibaigus. Daugumoje savivaldybių kontaktai tarp mentoriaus ir tutoriaus palaikomi tik esant reikalui. Paklausti, kam dažniausiai priklauso komunikavimo iniciatyva, respondentai pasiskirstė beveik tolygiai: vieni teigė, kad tai priklauso nuo situacijos, kiti – kad tai universiteto paskirto praktikos vadovo iniciatyva, o tretieji nurodė savivaldybės vadovo arba studento iniciatyvą.

Niekas iš universiteto atstovų neatsakė, kad tokie kontaktai tarp universiteto ir praktikos savivaldybėje vadovo būtų nuolatiniai ir reguliarūs. Daugeliu atvejų (11 universitetų respondentų) teigė, kad tokie kontaktai užmezgami retkarčiais, jei kyla problemų. 2 ekspertai teigė, kad kontaktai atsiranda, jei kuris nors iš vadovų tokio bendravimo asmeniškai siekia, ir 1 tvirtino, kad kontaktų nėra, nebent tik esant reikalui. Kartais tokios komunikacijos iniciatorius būna ne tutorius ar mentorius, bet studentas.

Absoliuti dauguma (68,8 proc.) savivaldybių atstovų neturi jokios universitete organizuojamo studentų praktikos aptarimo patirties. Tik Alytaus savivaldybėje yra susiklosčiusi visavertiška praktikų aptarimo su universiteto atstovais ir studentu tradicija. Vilniaus savivaldybės, kurioje praktiką atlieka daugelio universitetų studentai, atstovai teigė, kad kartais tai daroma, tačiau jokių „gerųjų patirčių“ neišskyrė. MRU, VDU, ŠU, TSPMI atstovai ir socialiniai pedagogai iš PU teigė, kad tokie praktikos aptarimai kartu su savivaldybių atstovais kartais vyksta, KTU atstovai ir PU istorikai sakė, kad tokios praktikos nėra. KLU atstovai pažymėjo, kad kasmet rudenį jie organizuoja seminarą-apskritojų stalo diskusiją, kurioje dalyvauja universiteto ir savivaldybės atstovai, studentų praktikai aptarti. Tai leidžia daryti išvadą, kad universitetų ir savivaldybių kontaktavimas dėl studentų praktikos yra silpnas, nesisteminis ir atsiktinio pobūdžio.

Tarp problemų, su kuriomis susiduria savivaldybės studentų praktikos metu, dažniausiai (56,3 proc.) minimas papildomas darbo krūvis, susijęs su studentų praktika, už kurį nėra niekaip atlyginama. Kita vertus, net 37,5 proc. savivaldybių pagrindinė problema laiko tai, kad sunku (neaišku, kaip ir kokias) studentams praktikantams skirti darbo užduotis. Kai kurie minėjo silpnas studentų žinias, menką jų motyvaciją, aplaidumą. Tuo tarpu atsakydami į šį klausimą dauguma universitetų atstovų minėjo dvi praktikos metu savivaldybėje kylančias problemas: dėmesio studentui stoką ir neaiškias darbo užduotis. Universitetų atstovai kaip pagrindinę problemą įvardijo studentų kontrolės sudėtingumą, nes dažnai praktikos vieta yra nutolusi nuo universiteto. Kiti pažymėjo išaugusį universiteto tutoriaus darbo krūvį (nors jis yra įskaičiuojamas į bendrą pedagoginį darbo krūvį).

Nė vienoje savivaldybėje ar universitete universitetų ir savivaldybių bendradarbiavimo per studentų praktikas vertinimas nesiekė aukščiausio balo „labai gerai“. Vilniaus savivaldybės atstovai dažniausiai bendradarbiavimą įvertino „gerai“, o visose kitose savivaldybėse bendradarbiavimas vertinamas „vidutiniškai“ ir prasčiau (patenkinamai, blogai ir labai blogai). Kita vertus, nebuvo universiteto atstovų bendradarbiavimą vertinančių „blogai“ ar „l. blogai“. Blogiausiai („patenkinamai“) bendradarbiavimą vertino VDU atstovai. Kitų universitetų atstovų nuomonės išsiskyrė: 8 bendradarbiavimą įvertino „gerai“, 3 – „vidutiniškai“.

Studentų praktikos Lietuvos savivaldybėse organizavimo SSGG analizė

Atliktas tyrimas leidžia išskirti nemažai praktikos organizavimo stipriųjų ir silpnųjų pusių, numatyti galimas grėsmes bei galimybes.

Stiprybės: 1) Nacionaliniu lygiu įteisintos studentų praktikos kaip edukacinio proceso dalis. Apie praktikas kalbama atskirai išleistuose švietimo ministro įsakymuose. Pasirašomoje trišalėje sutartyje aptariami kiekvienos pusės įsipareigojimai. 2) Lietuvos universitetai ir kolegijos labai palankiai žiūri į pareigą (ir galimybę) išsiųsti studentus atlikti išorinę praktiką. Ne tik teisės aktuose nurodyta, bet ir praktiškai stengiamasi, kad studentai turėtų galimybę auditorijose įgytas teorines žinias pritaikyti praktiškai. Tai padeda įgyvendinti praktika, prieš pradėdant rengti baigiamąjį bakalauro darbą atliekama įvairiose viešojo sektoriaus institucijose. 3) Studentų praktikos gali vykti ir yra vykdomos visose Lietuvos teritorijos savivaldybėse. Viešojo administravimo programas turinčios aukštosios mokyklos, kiek leidžia galimybės, stengiasi, kad studentų praktika būtų atliekama viešojo administravimo, tarp jų ir vietos savivaldos, institucijose. Universitetai, negalėdami finansuoti studentų praktikų, rekomenduoja praktikos vietas rinktis pagal jų tėvų gyvenamąją vietą.

Silpnybės: 1) Studentų praktikos pagrįstos netolygios universitetų ir savivaldybių partnerystės principu (universitetai čia užima dominuojančią poziciją). 2) Studentų motyvacija praktikai savivaldybėse silpna, nes nėra nuoseklaus praktikos monitoringo ir praktikos vaidmuo vėliau įsidarbinant yra nedidelis. Dėl fizinio atstumo universitetų vadovai retai kuomet kontroliuoja studentus praktikos metu. Studentai laikosi nuostatos, kad, palyginti su ministerijomis ar departamentais, kurie pavaldūs ministerijoms, praktika savivaldybėse nėra prestižinė. 3) Universitetuose praktikų koordinatoriai (tutoriai) dažnai neturi tinkamų žinių ir motyvacijos kvalifikuotai prižiūrėti praktiką (savivaldybėje) atliekančią studentą. Nors studentų praktikos formaliai yra įskaičiuojamos į pedagoginį krūvį, retas kuris tutorius domisi, kaip studentams sekasi praktikos metu. Tuo labiau, kad VA katedroje yra atskiras už studentų praktikas atsakingas asmuo – jam ir bandoma užkrauti visa atsakomybė. 4) Savivaldybės praktikų vadovai (mentorai) dažnai neturi tinkamų žinių ir motyvacijos kvalifikuotai ugdyti studento kompetencijas praktikoje. Praktikos vadovas turi būti patyręs asmuo, teikiantis sistemingą profesinę pagalbą studentui ir artimai su juo dirbantis praktinėje veikloje. Nors reikalaujama, kad studentams praktikos metu vadovautų ne mažesnę nei trejų metų darbo stažą turintis asmuo, dažnai vadovai į tai žiūri kaip į papildomą, bet nemokamą

darbo krūvį ir tokią praktiką prilygina savanorystei. 4) Studentų praktikas vertina (kreditais ir pažymiais) universitetai, pagal savivaldybėms nežinomus / neaiškius / nepagrįstus kriterijus. Tad galima teigti, kad studentų praktika ir jos akademinis vertinimas aiškiai integruoti ir edukologijos požiūriu.

Grėsmės: 1) Studentų praktikos sukuria papildomą (neatlygintą) krūvį universitetų socialiniams partneriams (šiuo atveju savivaldybėms). 2) Studentai ir universitetai siekia studentų praktikos vietų sostinės ir didžiųjų miestų savivaldybėse, kuriose vykdoma daug veiklos, nebūdingos vidutinėms ir mažesnėms savivaldybėms. 3) Įforminama kaip „iššęstinė“, dažnai studentų praktika būna „smūginė“ (iš tikrųjų tetrunka apie vieną mėnesį). O tai reiškia, kad studentai neturi galimybės realiai pasipraktikuoti taikydami atskirus gebėjimus bei įgūdžius. Vadinasi, pradėję darbo karjerą jie turės mokytis tų dalykų, kurių galėjo jau būti išmokę.

Galimybės: 1) Studentų praktikos savivaldybėse stimuliuoja universitetų ir savivaldybių kaip institucijų atvirumą ir skatina pilietiškumą. 2) Savivaldybėms gali būti patrauklu sistemingai įdarbinti studentus praktikoms, jei savivaldybėse būtų reglamentuota ir įdiegta tutoriato pozicija. 3) Savivaldybėms sudarius studentų praktikantų poreikių (pagal specialybes ir studijų pobūdį) duomenų bazę, būtų optimizuotas studentų praktikantų teritorinis paskirstymas. 4) Geresnė studentų praktikų institucionalizacija universitetuose leistų plėtoti ir optimizuoti studentų praktikų organizavimą ne tik savivaldybėse, bet ir kitose nepelno organizacijose.

Išvados

1. Dabartinės studentų praktikos Lietuvos universitetuose yra paremtos universitetų (kaip aukštojo mokslo įstaigų, įgyvendinančių Bolonijos reformos reikalavimus) ir studentų (kaip edukacinio proceso dalyvių) įsivaizduojamų interesų tenkinimu. Dabar Lietuvoje veikianti viešojo administravimo ir giminingų specialybių studentų praktikų tvarka ir organizavimo būdai bei principai nėra palankūs Lietuvos savivaldybėms (neatitinka savivaldybių poreikių ir galimybių).

2. Savivaldybių institucijoms studentų praktikų įgyvendinimo procese dažniausiai tenka aptarnaujantis vaidmuo, o aukštųjų mokyklų lygiavertės partnerystės potencialas silpnas. Labiau lygiavertiškos partnerystės aukštųjų mokyklų ir savivaldybių santykius galima kurti per aiškiau apibrėžtus (institucionalizuotus) savivaldybių vaidmenis, interesus ir galimybes įgyvendinant studentų praktikas. Regioniniai Lietuvos universitetai turi didesnę potencialą įsitraukti į lygiavertės partnerystės principais grįstą studentų praktikų savivaldybėse organizavimą ir vykdymą.

3. Gerąją (dalykinę) praktiką perimti (įgyti) būtų galima per specializuotus mentorystės ir tutoriato mokymus, skirtus universitetų ir savivaldybių specialistams. Geroji patirtis (iš kolegų Lietuvoje ir užsienyje) galėtų būti perimama per glaudesnę suinteresuotųjų institucijų atstovų bendravimą, t. y. bendras universitetų ir savivaldybių mokslines-praktines konferencijas (akcentuojančias gerąsias kai kurių Lietuvos savivaldybių ir aukštųjų mokyklų bei užsienio kolegijų ir universitetų patirtis), informacijos sklaidos sistemos atvirumą (specialių rubrikų universitetų ir savivaldybių tin-

klalapiuose sujungimą), geresnę studentų praktikų akademinio ir praktinio vertinimo sistemą (ne tik akademiniais kreditais, bet ir sertifikatais).

4. Lietuvos savivaldybės neturi jokio studentų praktikų organizavimo reglamento, kuris konkretizuotų šioms institucijoms studentų praktikos tvarką, nustatytų jų interesus, atsakomybę ir kt. Tokių reglamentų pavyzdžiai galėtų būti Studentų praktikų tvarkos, aprobuotos kai kuriose Lietuvos viešojo administravimo institucijose (LR užsienio ir RL susisiekimo ministerijose, Sodroje ir kitur). Atskiros savivaldybės galėtų sudaryti konkrečias sutartis su aukštojo mokslo įstaigomis dėl tikslinių studentų praktikų ar sudaryti savivaldybių bakalauro programų studentų praktikų poreikių ir galimybių duomenų bazę.

5. Apibendrinant galima teigti, kad dabartinė studentų praktikų tvarka Lietuvos savivaldybėse yra bevaisė: ji nėra orientuota į darbinę patirtį integruojančią (DPI), kartu tai nėra ir probleminis mokymas (PMM). Todėl ne tik siekiant stiprinti savivaldos galimybes, pasitelkiant ir optimizuojant studentų praktikų savivaldybėse instrumentus, bet ir edukologiniu požiūriu ją reikia tobulinti.

Literatūra

1. Bleiklie I., Hostaker R., Vabo A. (2000). *Policy and Practice in Higher Education. Reforming Norwegian Universities*, London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
2. Bogason P., Brans M. (2008). Making public administration teaching and theory relevant. *European Political Science*, No 7, p. 84-97.
3. Craig J., Hale S. (2008). Implementing problem-based learning in politics. *European Political Science*, No 7, p. 165-174.
4. Nyden P. (2003). Partnership from Collaborative Action Research. Jacoby B. (ed.) *Building Partnerships for Service-learning*, San- Francisko: Jossey-Bass.
5. Salamon, L. M. and Anheier, H. K. (1993) A comparative study of the non-profit sector: purpose, methodology, definition and classification. Saxon-Harrold, S. and Kendall J. (Ed.), *Researching the Voluntary Sector*. Charities Aid Foundation, Tonbridge, England, p.13-43.
6. Stankevičienė K. (2004). Pedagoginės praktikos modelis ir jo veiksmingumas edukologijos (ikimokyklinio ugdymo) studijos. *Pedagogika*, Nr. 73, p. 64–69.
7. Zdanevičius A. (2005). Service Learning as a Strategy for Citizenship Education. *Profesinis rengimas, tyrimai ir realijos*, Nr.10, specialus leidinys, skirtas „Mokymuisi tarnaujant visuomenei“, p. 134–141.
8. Young D. R. (2000). Alternative models of government-nonprofit sector relations: theoretical and international perspectives. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* Nr. 29, p. 149-172.

STUDENTS' INTERNSHIPS: FROM CONCEPTUAL DEVELOPMENTS TOWARDS THEIR ASSESSMENT IN LITHUANIAN MUNICIPALITIES

Irmina Matonyte, Jolanta Palidauskaite

Summary

The paper aims at assessment of the Lithuanian experience related to students' internships in municipalities. The article starts with the theoretical introduction into service learning education (via cooperated resources of the universities and their social partners). Then the overview of the study methodology follows. Data from two expert surveys (representing interests and responsibilities of, on one hand, higher education institutions and, on the other hand, municipalities) are presented at length. The paper ends with the SWOT (strength, weaknesses, opportunities and threats) analysis and concludes that the present situation of students' internships in Lithuania is not beneficial to the country municipalities (and self-government at large) as well that it has some serious flaws from the point of view of education sciences.

Irmina Matonytė – ISM Vadybos ir ekonomikos universiteto Studijų skyriaus profesorė, socialinių mokslų daktarė. Professor at ISM

E. paštas: irmina.matonyte@ism.lt

Irmina Matonytė, PhD in social sciences, is working at the University of Management and Economics, Department of Studies.

E-mail: irmina.matonyte@ism.lt.

Jolanta Palidauskaitė – Kauno technologijos universiteto Viešojo administravimo katedros profesorė, socialinių mokslų daktarė.

E. paštas: jolanta.palidauskaite@ktu.lt

Jolanta Palidauskaitė, Doctor of Social Sciences, is a Professor at the Department of Public Administration, Kaunas University of Technology.

E-mail: jolanta.palidauskaite@ktu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2011 m. sausio mėn.; recenzuotas; parengtas spausdinti 2011 m. balandžio mėn.